

werken aan de samenleving

STATUUT OPBOUWWERK

weven aan samen leven

rijksdienst, (aan)
rechtelijke
aansprakelijkheid

professioneel
opbouwwerk
en zijn rolvervals

opbouw

i n h o u d s o p g a v e

- *introductie Statuut Opbouwwerk*
- *professioneel opbouwwerk en zijn opdracht*
- *professioneel opbouwwerk en zijn normen*
- *beknopte achtergrondinformatie*

werken aan de samenleving

STATUUT OPBOUWWERK

weven aan samen leven

De opdracht van de opbouwwerker is *weven aan samen leven*, allereerst tussen mensen, burgers en groepen, kleinschalig in eigen buurt, wijk of categoriaal verband. Lichte vormen van sociale (h)erkenning, respect en omgang kunnen daar de uitdrukking van vormen, maar ook zelforganisatie en coöperatieve belangenbehartiging en dienstverlening. En in samenhang met die *horizontale inzet op weven aan samen leven* is er de *verticale*, waarbij de relatie tussen mensen, burgers en groepen met allerlei belangrijke overheidsinstanties, bedrijven en instellingen centraal staat. De *kwaliteit van (dienstverlenings-)relaties*, maar ook *verschil en overeenkomst in belangen en verlangens* zijn hier van bijzondere betekenis.

Deels is dat *weefwerk een vertrouwd handvak*. Maar door de enorm toegenomen samenlevingsdynamiek (horizontaal tot uitdrukking komend in een veel groter verschil en afstand in groepen, culturen en stijlen; verticaal vorm krijgend in niet aflatende schaalvergrotingen en technologische vernieuwingen) ontstaan *niet alleen sleetse plekken* in het sociaal weefsel, maar vallen er ook *grotere en kleinere gaten*. En die vragen niet om orthodox weef- of stoppage-werk, maar om andere, *nieuwe weefpatronen*. En daar ligt de sociaal-innoverende opdracht van de opbouwwerker.

In *functionele termen* wordt de opbouwwerker vaak getypeerd als een makelaar, een schakelaar, een wever, een organisator, een uitvinder, en zou het mogelijk moeten zijn hem *cafeteria-conform* in te schakelen om het *voorkeursgerecht te serveren*. Dat kan soms, maar *kracht en meerwaarde* van het *opbouwwerk* liggen met name in het *verbinden van mensen en zaken* met het oog op meer *duurzame samenlevingskwaliteit*. De *samenhangen* tussen de fysieke, sociale en economische dimensie zijn daarbij van bijzondere betekenis. Opbouwwerk is *generalistisch* van aard, maar krachtens zijn *normatief karakter* en *prioritaire aandacht voor zwakke belangen en miskende verlangens* eerst en vooral een sociale professie.

Voortbouwend op de eerdere aanmaak en vaststelling van het beroepsprofiel opbouwwerk en de beroepscode is thans het *Statuut Opbouwwerk* ontwikkeld. In het Statuut Opbouwwerk wordt het professioneel opbouwwerk, zijn opdracht en zijn normen aan de hand van enkele hoofdlijnen beknopt en overzichtelijk uiteengezet. Het biedt overheden, opdrachtgevers, financiers en anderen op handzame wijze inzicht in de opdracht van het opbouwwerk en de normen in de beroepsuitoefening.

Den Haag, 2001.

Het statuut opbouwwerk is tot stand gekomen dank zij de inzet van het College van Toezicht op het Opbouwwerk, de kerngroep van de Kring Kwaliteitsmanagement Opbouwwerk en het Landelijk Centrum Opbouwwerk. De productie is mogelijk gemaakt door de medewerking van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

missie samenlevingsopbouw

De kerntaak van opbouwwerk is samenlevingsopbouw; ook andere instellingen en organisaties worden geacht hieraan een bijdrage te leveren. Alleen voor opbouwwerk is dit een exclusieve opdracht. Het opbouwwerk kiest bij conflicterende belangen tussen groepen in de samenleving voor het zwakste belang en het meest miskende verlangen. In die zin is het opbouwwerk normatief van aard.

het versterken van burgerschap:

- faciliterend, waardoor groepen en personen in een achtergestelde positie de kans krijgen hun situatie te verbeteren;
- de mens beschouwend als sociaal wezen, de onderlinge solidariteit stimulerend;
- steun biedend aan de inzet van mensen om aan de eigen gemeenschap vorm te geven: de burger als medeproducent en vormgever van condities van samenleven, waaronder woon- en leefomgeving.

burgerschap

missie
samenlevings-
opbouw

ontwikkeling

humanisering

het bijdragen aan ontwikkeling:

- het stimuleren van communicatie en samenspel tussen mensen, burgers onderling en tussen burgers en instanties en overheden;
- deze stimulansen zijn gericht op het ontstaan van wederzijds begrip aangaande een gewenst perspectief voor de toekomst en de bereidheid daarvoor op weg te gaan;
- het opbouwwerk gaat daarbij een dialoog aan over de juistheid van aannamen en de oprechtheid van intenties.

het versterken van humaniteit:

- het assisteren bij het verwerven van diensten van de instituties en instellingen door burgers; hierbij gaat het om rechtvaardigheid in de verdeling van collectieve middelen;
- het assisteren van burgers bij zelforganisatie; hierbij gaat het om solidariteit tussen mensen die om welke reden dan ook delen delen;
- het assisteren van groepen in hun streven naar erkenning; hierbij gaat het om zelfverwerkelijking en doorbreking van sociaal isolement.

werkproces

Het opbouwwerk herkent en geeft vorm aan behoeften tot maatschappelijke deelname: er is een concreet maatschappelijk probleem op te lossen, een uitdaging moet worden aangegaan. Naar gelang de aard van de uitdaging kan dat een eenmalig project, een campagne of een ontwikkeltraject omvatten. Daarbij is altijd sprake van de volgorde van de volgende invalshoeken: analyse, ontwerp en uitvoering. Dit werkproces wordt vorm gegeven vanuit de volgende invalshoeken:

bevordering zelfredzaamheid:

Opbouwwerk levert bijdragen aan een grotere mate van zelfredzaamheid van burgers. De burgers zijn inhoudelijk opdrachtgever. Zij omschrijven de uitdaging waaraan gewerkt wordt. Een opbouwproces dient naast structurele elementen ook culturele elementen te bevatten. Opbouwwerk levert opbrengsten die deel uit gaan maken van de bagage van de betreffende groep. Alleen dan zal er sprake zijn van overdracht en versterking.

bevordering
zelfredzaamheid

strategisch advies:

Voor burgers gaat het om het vinden van oplossingen voor concrete problemen en uitdagingen in de leefwereld. Daarbij is vrijwel altijd sprake van instanties, instellingen of bedrijven waar men iets van gedaan moet zien te krijgen. Advies over hoe dit effectief aan te pakken is een taak van het opbouwwerk. Daarbij kan de opbouwwerker alleen adviseren, of ook een brugfunctie vervullen; hij /zij kan ook de advocaat van de burgers zijn.

strategisch
advies

werkproces

- * analyse
- * ontwerp
- * ontwikkeling

sociaal
organisatorisch
advies

sociaal organisatorisch advies:

Opbouwwerk heeft ook tot taak te mobiliseren als er nog geen sprake is van eigen organisatievorming van burgers. De legitimatie vindt het opbouwwerk in een signalering van burgers, of daarmee verbonden instellingen, dat er sprake is van een nood die vraagt om mobilisering van betrokkenen. Organisatorisch advies betreft enerzijds het democratisch en efficiënt samenwerken, anderzijds een constante verbreding en vernieuwing van de organisatievorming van burgers: weven aan samenleven.

condities: ongebonden ondersteuning

Het opbouwwerk moet ongebonden het proces van strevende groepen ondersteunen. Dat wil zeggen dat het niet gelijktijdig een ander belang dient.

Omdat in Nederland de financiering van het opbouwwerk goeddeels door de overheid geschiedt; en diezelfde overheid door burgers ook als probleemveroorzaker kan worden aangesproken, ligt hier een positioneel dilemma waar partijen zich bewust van moeten zijn. De overheid heeft belang bij het 'zelforganiserend vermogen' van mensen, burgers; territoriaal en anderszins.

De bijdragen van het opbouwwerk aan dit 'weven aan samenleven' zijn projectmatig en cyclisch van aard.

vrij van strijdige belangen:

Een wezenlijk kenmerk van opbouwwerk is de professionele 'derde' positie in relatie tot de burgers die het ondersteunt. De opbouwwerker wordt niet ingezet in situaties, waarin sprake kan zijn van belangenverstremming. Evenmin vervult de opbouwwerker in zijn werkgebied (neven-)functies waaraan uitvoeringsmacht is verbonden.

vrijheid van analyse:

Er is geen beperking in hetgeen de opbouwwerker samen met strevende groepen wil analyseren. Vaak zal het gaan om vormen van zelfonderzoek. Maar ook beleid van instanties, instellingen en bedrijven kan (deel-)object van analyse vormen. Vaak zullen analyses complexe meer-actoren-situaties betreffen.

vrijheid van analyse

vrij van
strijdige
belangen

condities
* ongebonden
ondersteuning

vrije toegang
tot bronnen

vrije toegang tot bronnen:

De opbouwwerker put uit een ruim scala van hulpbronnen die een bijdrage kunnen leveren aan de oplossing van een vraagstuk van burgers. Vaak kan de gemeente toegang tot hulpbronnen verschaffen. Deze heeft tevens een subsidie-verhouding met de instelling waar de opbouwwerker in dienst is. Vermenging van beide rollen waarin de overheid wordt aangesproken moet worden vermeden.

bijdragen aan sociale verbetering

De bijdragen van het opbouwwerk aan sociale verbetering zijn normatief van aard: het stelt de initiatieven en participatie van mensen, burgers centraal, maar heeft van daaruit ook een opdracht tot samenlevingsopbouw in ruimere zin. Daartoe zal het vanuit de werkpraktijk signaleringen, bouwstenen aanleveren ten behoeve van sociaal beleid in het toegemeten werkgebied. Deze verantwoordelijkheid berust zowel bij het collectief van opbouwwerkers, als bij elke opbouwwerker individueel.

Deze bijdragen zijn gericht op:

initiatieven van mensen, burgers ondersteunen:

Zij zijn de primaire actoren en voor hen is opbouwwerk vaak de enige steun bij eigen belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding op langere termijn. Daarbij is een belangrijke overweging dat opbouwwerk dominant ingezet wordt in complexe, weinig koopkrachtige samenlevings-situaties

initiatieven
van mensen,
burgers:

bijdragen aan
sociale
verbetering

initiatieven van overheden en instanties:

Wat geldt voor instellingen en bedrijven geldt ook voor de overheid. In het proces van samenlevingsopbouw speelt de (lokale) overheid doorgaans een cruciale rol voor strevende groepen en is meestal de subsidiënt van opbouwwerk. Daarbij draagt opbouwwerk vanuit de werkpraktijk relevante signaleringen aan. Vooral daar waar sprake is van problemen in de leefwereld die nog geen 'stem' hebben zal het opbouwwerk deze inbrengen in het publieke debat.

initiatieven van
overheden en
instanties

Initiatieven van
instellingen en
bedrijven

initiatieven van instellingen en bedrijven:

Organisaties voor opbouwwerk oriënteren zich op hun externe omgeving: meestal de lokale samenleving waarin het actief is. Ook instellingen/bedrijven waarmee men werkrelaties onderhoudt, moeten gebruik kunnen maken van inzichten die tijdens opbouwwerk-processen ter tafel komen. Opbouwwerk legt een verbinding tussen de wensen en noden van burgers en instellingen of bedrijven die daar mogelijk een dienst aan kunnen leveren. Aangezien deze toenemend ook zelf initiatieven nemen kan het opbouwwerk daar op inspelen.

verantwoording

Het is een kenmerk van professionaliteit dat er sprake is van formele verantwoording. Deze verantwoording heeft betrekking op het beroepsmatig handelen van de opbouwwerker en richt zich (op onderscheiden wijzen) op de eigen (werk-)organisatie, de betreffende mensen, burgers en collegiale gremia.

eigen organisatie:

Naar de eigen organisatie worden procesverslagen gemaakt. Deze verslagen zijn gerelateerd aan werkplannen. De opbouwwerker is transparant over de interventies die hij heeft gepleegd. Uiteraard wordt tijd en geld verantwoord volgens de daartoe verstrekte richtlijnen. Middels de eigen organisatie wordt ook verantwoording afgelegd aan subsidieverstrekkers.

eigen
organisatie:
* geld
* tijd
* werkproces

verantwoording

burgers:

- * inzet
- * inbreng

Als inhoudelijke opdrachtgever geven de mensen, burgers mede sturing en richting aan de voortgang van een initiatief. De opbouwwerker biedt sociaal-organisatorische en sociaal-strategische steun en advies. Op afspraakbasis wordt zijn inzet, inbreng (over een bepaalde periode) onderwerp van een evaluatief gesprek. Over alle optredens waar de opbouwwerker een advocaatrol vervult, dus mede namens een groep optreedt naar derden, zal de opbouwwerker daarvan volledig verslag doen.

burgers:
* inzet
* inbreng

collega's:

- * methodisch
- * ethisch

Daar waar sprake is van een collegiaal team legt de opbouwwerker verantwoording af over de keuze van methoden. Ook bij ontstentenis van collega's kan een opbouwwerker gevraagd worden zijn professionele werkwijzen te laten toetsen door gekwalificeerde collega's elders, b.v. vakgenoten ingeschreven bij het Register Opbouwwerkers. Dit geldt evenzeer voor het ethisch handelen.

collega's:
* methodisch
* ethisch

ethisch handelen

Opbouwwerk speelt zich af in het publieke domein en opbouwwerk heeft geen geformaliseerde macht. Desalniettemin kan een ervaren, ingewerkte en hoog opgeleide opbouwwerker een grote mate van expert power ontwikkelen. Daarin ligt steeds ook machtsuitoefening besloten. Deze is ook gelegen in het ontwikkeld vertrouwen en het vermogen tot 'netwerken'. Voor de opbouwwerker geldt derhalve beroepsethiek.

vermijden van strijdige belangen:

De opbouwwerker streeft in zijn beroepsuitoefening geen eigen belang na; en werkt niet met verborgen agenda's van derden.
Ook accepteert de opbouwwerker geen opdrachten die hem exclusief binden aan een bepaalde belanghebbende instantie binnen een samenlevings-situatie.
Opbouwwerk wordt voorts verricht vanuit een eigen diagnose en visie.

vermijden
van
strijdige
belangen

ethisch
handelen

respecteren
privacy

zorgvuldige
omgang met
personen en
bronnen

respecteren van privacy:

Opbouwwerkers handelen ten dienste van, samen met of namens burgers. Informatie van persoonlijke aard die zij daardoor verkrijgen, wordt beschouwd als blijvend eigendom van de burgers. Zonder hun toestemming brengt de opbouwwerker geen informatie in het openbaar. Dit geldt met name voor kennis over persoonlijke omstandigheden van mensen waar de opbouwwerker vanuit zijn professie kennis van draagt.

zorgvuldige omgang met personen en bronnen.

Onder bronnen wordt verstaan: alle organisaties en bedrijven die een bijdrage kunnen leveren aan het succes van een initiatief van burgers. Hoewel het eigen aandeel een rol speelt, bevordert de opbouwwerker dat ieder de eer krijgt die hij verdient. De opbouwwerker introduceert geen methoden waarbij op de man wordt gespeeld, mensen worden gecompromitteerd of publiekelijk beschadigd. De opbouwwerker adviseert geen strategieën die als "overkill" kunnen worden gekenschetst.

Beknopte achtergrondinformatie

Hieronder wordt *in a nutshell* enige achtergrondinformatie gegeven over de werksettingen van opbouwwerkers, opleidingsachtergrond, kwaliteitsbevordering en relevante vakliteratuur.

opbouwwerk in uitvoering:

Opbouwwerkers werken bijna steeds vanuit stedelijke of regionale eerste lijnsinstellingen in de sociale sector. Dit kunnen zowel specifieke instellingen voor opbouwwerk zijn, alsook organisaties van waaruit ook andere sociale professies (als maatschappelijk werk) ingezet worden. In bijna alle gevallen gaat het om not-for-profit-organisaties. In een beperkt aantal gevallen is sprake van private bedrijven, waarbinnen een of meer opbouwwerkers werkzaam zijn.

opbouwwerk in opleiding:

Van oudsher stammen opbouwwerkers uit zeer diverse opleidingsachtergronden, variërend van stedenbouw en sociale geografie tot (sociale) pedagogiek, sociologie en communicatiewetenschappen (universitair), alsmede uit het hoger sociaal-agogisch onderwijs, zoals CMV, differentiatie samenlevingsopbouw. In aansluiting op dergelijk initieel (beroeps-)vormend onderricht worden veelal *on the job* extern, dan wel *in company* vervolgopleidingen gevolgd, zoals post-HBO-cursussen, consultatie-cursussen opbouwwerk of innovatie-cursussen opbouwwerk. Een aantal instellingen kent voorts interne *buddy-trajecten* waarbij een *senior* opbouwwerker gedurende bepaalde tijd een *junior* collega coacht.

opbouwwerk en kwaliteit:

Binnen de beroepsgroep zijn diverse gremia en instrumenten voor kwaliteitsontwikkeling geïnstalleerd; de voornaamste daarvan zijn:

* **register opbouwwerkers:**

hierin vindt registratie plaats van beroepsgenoten die krachtens voldoende duur, differentiatie en resulterende kwaliteit in de beroepspraktijk als hoogwaardig vakbeoefenaar kunnen worden aangemerkt

* **college van toezicht:**

dit college, bestaande uit wetenschappers, onderzoekers, consultants en praktijkdeskundigen, adviseert inzake (voorgenomen) publicaties en cursussen op het terrein van de beroepsontwikkeling; en vervult voorts een ballotagefunctie aangaande de toelating van beroepsbeoefenaren tot het register

* **kring kwaliteitsmanagement opbouwwerk:**

deze kring bestaat uit (middle-)managers van praktijk-instellingen en richt zich op het door uitwisseling en samenwerking optimaliseren van de eigen en gezamenlijke kwaliteitszorg inzake het opbouwwerk

* **bijzondere leerstoel opbouwwerk:**

door de specifiek daartoe opgerichte Dr. Gradus Hendriks-stichting wordt aan de Erasmus Universiteit Rotterdam de bijzondere leerstoel wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk in stand gehouden

* **beraad opbouwwerk-onderzoek:**

in dit beraad, waarvan het secretariaat berust bij het Verwey-Jonker Instituut, is de samenspraak geconcentreerd over onderzoek en studie aangaande het opbouwwerk en de samenlevingsopbouw

* **vakblad MO/Samenlevingsopbouw:**

dit vakblad van, voor en over het opbouwwerk en de samenlevingsopbouw in Nederland verschijnt tenminste acht maal per jaar en fungeert als publieks-gericht informatief en opiniërend orgaan

* **landelijke vakconferentie opbouwwerk:**

jaarlijks vindt in november de landelijke Vakconferentie Opbouwwerk plaats waarin actuele professionele en maatschappelijk thema's centraal staan. De Vakconferentie Opbouwwerk vervult voorts een belangrijke functie als jaarlijkse toog- en ontmoetingsdag voor de beroepsgenoten

* **Landelijk Centrum Opbouwwerk:**

het opbouwwerk beschikt nationaal over een bescheiden expertisecentrum in de vorm van het Landelijk Centrum Opbouwwerk. In overeenstemming met de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport kent dit centrum als missie:

transfer, innovatie en kwaliteitsontwikkeling op het terrein van het opbouwwerk en de samenlevingsopbouw in Nederland. In dit kader vervult het centrum diverse taken ten dienste van de hier vermelde taakvelden en gremia. Daartoe vindt overleg en uitwisseling plaats binnen het *Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk*;

* **combined european bureau for social development:**

binnen deze Europese vereniging van nationale opbouwwerk-instituten vindt bi- en multi-laterale uitwisseling plaats en worden (europese) initiatieven genomen. Het Landelijk Centrum Opbouwwerk is de Nederlandse lid-organisatie binnen deze vereniging; en vervult binnen het bestuur daarvan de functie van 'treasurer'.

relevante vakpublicaties:

Over opbouwwerk als beroep en beroepspraktijk bestaan, gelet ook op de onderscheiden leefbaarheids- en participatie-terreinen zeer veel publicaties. Hier wordt volstaan met het benoemen van enkele (recente) boekpublicaties, die relevante informatie over de professie kunnen verstrekken:

* **professioneel opbouwwerk (167 pag.):**

hierin zijn opgenomen het beroepsprofiel opbouwwerk, een overzicht van de kwalificaties voor opbouwwerk, de beroepscode opbouwwerk, alsmede een bijdrage over kwaliteitszorg (Den Haag, 1994);

* **handboek opbouwwerk, methoden, technieken en terreinen (427 pag.):**

dit recentelijk geheel gereviseerd hernieuwd uitgebrachte boekwerk geldt als het standaard-studieboek voor (aankomende) beroepsbeoefenaren in het opbouwwerk in Nederland (Den Haag, 1998);

* **handboek samenlevingsopbouw in vlaanderen (616 pag.):**

dit in reader-vorm samengestelde handboek is uiteraard primair georiënteerd op het opbouwwerk in de Vlaamse (structurele en culturele) realiteit, maar is gelet op kwaliteit en diversiteit van de behandelde onderwerpen zeer instructief en verbeeldend voor de Nederlandse situatie (Brugge, 1999);

* **community development around the world (482 pag.):**

dit boek biedt een contemporain vergelijkend overzicht van de opbouwwerk-theorie en -praktijk in Canada, Nederland, Israel, Ghana, Bangladesh en Chili en geeft inzicht in universele zowel als contextgebonden aspecten van de samenlevingsopbouw (Toronto 1997);

* **opbouwwerk 2000, beeld & perspectief (192 pag.):**

in deze actuele publicatie wordt op basis van landelijk (kwantitatief) onderzoek een beeld geschetst van de actuele opbouwwerk-praktijk; tevens wordt een analyse geboden van een groot aantal kwalitatieve diepte-interviews met opbouwwerkers in diverse praktijkvelden; medewerkers van het sociaal en cultureel planbureau geven een doorkijk in opbouwwerk-relevante macro ontwikkelingen in de nederlandse samenleving in de komende jaren; de publicatie wordt afgerond met een analyse op basis van de genoemde invalshoeken en enkele centrale aanbevelingen rond de beroepsontwikkeling (Den Haag, 2000)

centraal informatie-adres:
Landelijk Centrum Opbouwwerk
Prinsegracht 51
2512 EX Den Haag
Tel.: 070 3804431
Fax.: 070 3809973
E-mail: lcopbouw@xs4all.nl